



Окремі презентації у додатку містять фрагменти фільмів: Небесна сфера, Видиме обертання зір на небі, Рух Сонця, Сонячні та місячні затемнення, Утворення протуберанців, Сонячна активність, Цикл Сонячної активності, Сонячний вітер, Сонце у різних ділянках спектру, Подорож зі швидкістю світла, Горизонт, Великий Вибух, 3D подорож по Сонячній системі.

Як ілюстрації додатково можуть бути використані матеріали компакт-дисків: «Енциклопедія Космосу», відеофільми ВВС та сайтів мережі Інтернет [3].

Список використаних джерел:

1. Климишин І.А., Крячко І.П. *Астрономія: Підручн. для 11 кл.* – К.: Знання України, 2002. – 192 с.
2. Пришляк М.П. *Астрономія: Підручн. для 11 кл.* – К.: Акадперіодика, 2008. – 148 с.
3. Криськов Ц.А. *Методика викладання астрономії у загальноосвітній школі.* – Кам-Под. університет, 2004. – 286 с.

Basic materials of school course of astronomy are discussed at the computer presentations.

Key words: astronomy, sky objects, processes of them.

Отримано: 3.09.2009

УДК 37.048.4:378

О. П. Ляска

Подільський державний аграрно-технічний університет

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ НА ЕТАПІ ОВОЛОДІННЯ ПРОФЕСІЄЮ

Дослідження проблем професійного самовизначення людини на етапі оволодіння професією у вищому навчальному закладі є актуальним в сучасних економічних умовах і маловивченим в психологічній літературі. Невдале професійне самовизначення і недостатня самореалізація сучасної молоді може стати причиною багатьох психологічних, життєвих, екзистенційних проблем.

Ключові слова: професійне самовизначення, самореалізація, професійний успіх, професійна діяльність, професійне навчання.

Проблеми, пов'язані з професійним розвитком людини, постійно знаходяться в центрі уваги психологів та педагогів. Сьогодні в зв'язку з прискореними соціально-економічними змінами, що відбуваються в нашій країні, демократизацією і гуманізацією суспільства, питання, пов'язані з професійним самовизначенням особистості в її професійній діяльності здобули особливої актуальності.

Юнакам і дівчатам, що опинилися у вирі ринкових відносин, необхідно пристосуватися до складних умов входу в суспільство, адекватно оцінити свої професійні здібності, самовизначитися в особистісному і професійному планах. Ринок в суспільстві кардинально змінив характер і цілі праці. Не всі працівники зможуть мати постійно оплачувану роботу впродовж всього трудового життя, окрім того, не завжди ця робота буде пов'язана з однією і тією ж професією. В таких умовах професія розглядається людиною як джерело матеріального добробуту і здобуття бажаного престижного соціального статусу в суспільстві. Професійне ж самовизначення реалізується досить пізно або усвідомлюється як змушене, а тому унеможливує реалізацію особистістю власних професійних намірів. Сьогоднішній спеціаліст повинен постійно вдосконалюватися в професії, бути психологічно налаштованим на певний вид професійної діяльності, на необхідність швидко оволодівати новими навичками і виконувати різні функції, тобто бути універсальним працівником і проявляти економічну активність. Головним в його підготовці стає не кількість знань, а можливість розв'язувати проблеми, якісно проявляти себе в непередбачуваних обставинах (творчість, новаторство, активність), вибудувати лінію власної поведінки.

В ситуації нової сьогоденної дійсності частина студентів знаходиться в стані розгубленості по відношенню до

свого професійного майбутнього. Це дозволяє говорити про проблему професійного самовизначення сучасного студента як про реальність. Перед педагогами постає задача надання допомоги і підтримки молодим людям, що знаходяться як на порозі професійного вибору, так і на етапі професійного навчання. Для організації такої психолого-педагогічної підтримки потрібні знання особливостей професійного самовизначення молоді людини, факторів і умов, що впливають на неї.

Проблема професійного самовизначення – одна з важливих як в житті кожної людини, так і теорії і практиці наукових досліджень. Сучасні психологія і педагогіка володіють великим досвідом в галузі вивчення цих питань. Це роботи, які вивчають професійне самовизначення в підлітковому і юнацькому віці (Божович Л.І., 1968; Голомшток А.С., 1979; Клімов Є.А., 1978; Кон І.С., 1984; Реан А.А., 1979; Шавір П.А. 1981 та ін.), роботи по вивченню формування професійної придатності (Бодров А.В., 1991; Йовайша Л.А., 1983; Пряжников Н.С., 1996, 1997; Шадриков В.Д., 1996 та ін.), роботи по дослідженню професійного розвитку і професійної типології особистості (Мітіна Л.М., 1997; Реан А.А., 1992; Якупін В.А., 1996 та ін.). З цими результатами професійного самовизначення суміщаються положення зарубіжних спеціалістів в галузі професійного розвитку (Ginzberg E., Guilford G., Holland J., Roe A., Super D. та ін.).

Загально-методологічні розгляди професійного самовизначення особистості представлено в працях Альбу ханової-Славської К.А. (1991), Гінзбурга М.Р. (1996), Божович Л.І. (1968), Рубінштейна С.Л. (1959, 1973).

Проблема самовизначення у Рубінштейна С.Л. розглядалася в контексті детермінації, в світлі сформульованого ним принципу – зовнішні причини діють, перелом-

люючись через внутрішні умови. В цьому плані самовизначення виступає як самодетермінація на відміну від зовнішньої детермінації. Це тлумачення представляє інтерес для практичного спрямування означеної проблеми, оскільки твердить, що в процесі свідомого вироблення людиною відношення до світу відбувається її становлення як суб'єкта власного саморозвитку засобами вироблення узагальненого відношення до світу і до себе в світі. Таким чином, свідоме самовизначення формує в особистості „відношення” і „позицію”.

Розмірковуючи про принцип зовнішньої детермінації психічних явищ, Шавір П.А. визначає, що існують процеси вторинної детермінації, які дослідник пов'язує з процесами саморегуляції. Тому активність особистості проявляється, насамперед, в процесах саморегуляції власної психічної діяльності. Професійне самовизначення, в тлумаченні автора, – це система, основними елементами якої є професійна спрямованість і професійна самосвідомість. Професійна самосвідомість, тобто усвідомлення людиною самої себе як суб'єкта професійної діяльності, визначається через наявність готовності до самопідготовки, а також в процесах саморегуляції. Саме через самосвідомість особистості Шавір П.А. по новому ставить проблему її суб'єктивної ролі, вказуючи, що, відображаючи минуле, професійна самосвідомість орієнтується на майбутнє і є суттєвим фактором самовизначення, що дає можливість молодій людині свідомо здійснювати вибір суспільної діяльності. Для активізації юнаків в професійному самовизначенні автор пропонує організацію їх активного випробування сил в процесі практичної діяльності [12].

Необхідною умовою успішного самовизначення є усвідомлення того, що „я сам” обрав професійний шлях. Але процес професійного самовизначення цим актом не закінчується. Російські дослідники Кудрявцев Т.В., Шибурова В.Ю. зазначають, що вибір професії – це лише показник процесу переходу професійного самовизначення в нову фазу професійного саморозвитку [6; с.52-53]. Допоки людина не перевірить власні можливості в процесі професійної діяльності або в ситуаціях, максимально наближених до таких, не сформує до себе як до суб'єкта праці стійкого позитивного відношення, говорити про успішність процесу професійного самовизначення досить важко.

В роботах Альбуханової-Славської К.А. професійне самовизначення розглядається в контексті вибору особистістю життєвого шляху, життєвого самовизначення, життєвої перспективи. На думку науковця, на основі аналізу зв'язку людини з професією можна вивчати перспективи і ретроспективи особистості, а від характеру цього зв'язку залежить вибір професії [1]. Ця ідея підтримується дослідженнями Мітіної Л.М.: „... развитие личности (ее интегральных характеристик) определяет выбор профессии и подготовку к ней, и вместе с тем сам этот выбор и развитие той или иной профессиональной деятельности определяет стратегию развития личности” [4, с.38].

Гінзбург Н.Р. розглядає проблему самовизначення з точки зору часової перспективи: відношення особистості до психологічного теперішнього і психологічного майбутнього. На його думку, успішне самовизначення характеризується:

- наявністю компонентів психологічного теперішнього, що виконують функції саморозвитку (самопізнання і самореалізація) і таких, що охоплюють сформований ціннісно-смысловий осередок (спектр особистісно значущих позитивних цінностей, переживання осмисленості власного життя, екзистенційна орієнтація), самореалізацію, яка повинна носити творчий характер;
- наявністю компонентів психологічного майбутнього, що забезпечують:

а) смислову і часову перспективу і охоплюють особистісне проектування себе в майбутнє, коли молода людина, розраховуючи на власні сили, уявляє широкий спектр цінностей майбутнього в емоційно привабливому світлі. При цьому вибір професії суттєвим чином характеризує смислове майбутнє і успішність саморозвитку в юнацькому віці;

б) власне планування, що передбачає позитивне відношення до планування і наявність планів їх досягнення (життєва перспектива, життєва кар'єра) [5].

Самовизначення особистості в напрямі формування життєвої позиції, перспектив саморозвитку і самоактуалізації вивчалось в дослідженнях Когана Н.Л., Кона І.С., Ядова В.А. В своїх положеннях науковці розглядають самовизначення як пошук особистістю своїх соціальних ролей і свого місця в системі соціальних відносин [3].

В роботах Клімова Є.А. професійне самовизначення розглядається як важливий прояв психічного розвитку, формування себе як повноцінного учасника чогось корисного, елемента спільності професіоналів. Дослідник вважає, що професійне самовизначення розвивається в діяльнісному та ціннісно-орієнтаційному напрямках на різних рівнях: гностичному (у формі перебудови свідомості) і практичному (у формі реальних змін соціального статусу, місця людини в системі соціальних відносин) [7].

Проблема професійного самовизначення розглядається і в працях Пряжнікова М.С. В своїй концепції він пише: «Сущностью профессионального самоопределения является самостоятельное и осознанное нахождение смысла выполняемой работы и всей жизнедеятельности в конкретной культурно-исторической (социально-экономической) ситуации» [8; с.17]. Тим самим прослідковується зв'язок між професійним самовизначенням і самореалізацією людини в різних сферах життя. На думку автора ядром професійного самовизначення особистості є рівень її ціннісно-морального розвитку, самосвідомості, потреби в професійній компетентності.

В якості загально-психологічних закономірностей професійного самовизначення студентської молоді ми виділяємо наступне. По-перше, у юнаків проблеми професійного самовизначення пов'язані з особистісними проблемами. В процесі прийняття особистістю майбутньої сфери професійної діяльності проявляється рівень її особистісної зрілості, вміння будувати життєву перспективу, прогнозувати своє професійне майбутнє. Тому, в першу чергу юнак повинен „знайти себе” в сфері професійної діяльності.

По-друге, психологічна структура професійного самовизначення має наступний зміст. Ми вважаємо, що здійснити професійне самовизначення у вищій школі – означає в результаті самовизначення і самооцінювання відповідних здібностей і можливостей зрозуміти власну невідповідність вимогам обраної професії, а тому необхідно зайнятися саморозвитком в процесі підготовки самого себе до успішної праці в даній професії. Відповідно, психологічна структура професійного самовизначення молоді людини складається з таких процесів, як самопізнання, самооцінювання, та саморозвиток.

З метою успішного професійного самовизначення студентства у вищому навчальному закладі повинні бути організовані умови реальної апробації ними різних видів діяльності, занурення у ситуації виробничого характеру.

Всі навчальні заклади як соціальні інститути виступають в якості структур, що організують специфічну сферу професійного самовизначення своїх учасників. Серед них особливе місце належить вузам, оскільки: а) вони є навчальними закладами, які навчають професії; б) вони створюють багатшу порівняно з іншими освітніми закладами сферу професійного самовизначення студентів; в) вони включають учасників в свою структуру на досить тривалий термін (від 4 до 6 років); г) цей термін визначає період інтенсивного психологічного і соціального формування особистості, усвідомлення людиною її ролі і місця в суспільстві.

Зі вступом юнака до вищого навчального закладу процес професійного самовизначення переходить в нову фазу свого розвитку і здійснюється протягом всіх років навчання. В цьому процесі є свої „максимуми”, „точки зростання”, під час яких відбуваються зміни ідеальних уявлень про професію, її цільових і смислових складових, формується відношення до себе як до суб'єкту професійної діяльності.

Професійне самовизначення неможливо розглядати як „стоп-кадр” процесу розвитку: здобутий на обраному шляху досвід змінює картину можливостей людини і напрямки її подальшого розвитку. Професійне самовизначення є важливим моментом особистісного самовизначення,

розглядається як неперервний процес пошуку сенсу в обраній професійній діяльності, як процес поетапних виборів, кожен з яких – важлива життєва подія, яка визначає подальші кроки професійного розвитку особистості.

На думку Клімова Є.А., період навчання у вузі для студента характеризується засвоєнням системи основних ціннісних уявлень, що характеризують дану професійну спільноту, засвоєнням знань, умінь, навичок важливих для майбутньої професійної діяльності, для життя, для успішного професійного старту. Розвиваються професійно важливі особистісні якості. Починає формуватися професійна самосвідомість, професійна придатність, яка виражається в поєднанні навчально-професійної успішності, трудової діяльності з задоволеністю обраним шляхом [9, с. 105].

Факт вступу до вузу зміцнює віру молодій людині у власні сили і здібності, вселяє надію на цікаве життя. На кожному курсі навчання у вузі є своя специфіка, а професійне самовизначення має свої особливості [10].

Першкурсники лише починають адаптуватися до умов навчання у вузі, вони ще недостатньо знають свої інтелектуальні можливості, відчують невпевненість у зв'язку з деякими труднощами в учбовій діяльності і в спілкуванні. Для студентів третього курсу характерні сумніви, що стосуються майбутньої обраної професійної діяльності, хвилювання, пов'язані з усвідомленням відповідальності за свій професійний вибір, за свій подальший професійний шлях. Студенти п'ятого курсу, як правило, більш оптимістичні в порівнянні зі студентами початкових курсів в своєму відношенні до обраної майбутньої професії. Актуальним для них є перспективи реалізації творчого потенціалу, самостійне вирішення професійних задач і досягнення успіху в професійній діяльності.

Професійне самовизначення – це багатовимірний і багатоступеневий процес, в якому відбувається виділення задач суспільства і формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність. Професійне самовизначення можна розглядати як серію задач, які суспільство ставить перед особистістю, що формується, і які ця особистість повинна послідовно вирішувати протягом певного періоду часу; як процес поетапного прийняття рішень, засобами яких індивід формує баланс між своїми

вподобаннями і нахилами, з одного боку, і потребами існуючої системи суспільного поділу праці – з іншого; як процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність [11].

Список використаних джерел:

1. Альбуханова-Славская К.А. Жизненные перспективы личности // Психология личности и образ жизни. – М., 1988.
2. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М., 1991.
3. Ядов В.А. Социальная идентификация в кризисном обществе // Социологический журнал. – 1994. – №1. – С.35-52.
4. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях // Вопросы психологии. – 1999. – №4. – С. 28-38.
5. Гинзбург М.Р. Психологическое содержание личностного самоопределения // Вопросы психологии. – 1999. – №3. – С.43-52.
6. Кудрявцев Т.В., Шебурова В.Ю. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности // Вопросы психологии. – 1983. – №2. – С.51-59.
7. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – М.: Феникс, 1993.
8. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – М.: Воронеж, 1996.
9. Климов Е.А. Введение в психологию труда. – М., 1988.
10. Шнайдер Л.Б. Профессиональная идентичность. – М.: Аспект-Пресс, 1999.
11. Кон И.С. В поисках себя: личность и самосознание. – М., 1984.
12. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. – М.: Педагогика, 1981.

Investigation of problems of person's self-determination on the acquirement profession level in high schools are most actual in modern economical conditions and they are not discovered in psychological literature. Unsuccessful professional self-determination and insufficient self-realization of young people can be a reason of many psychological, vital and existential problems.

Key words: professional self-determination, self-realization, professional success, professional activities, professional studying.

Отримано: 4.09.2009

УДК 53:167.23

В. В. Мендерецький, О. Г. Чорна

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЕЛЕМЕНТИ ФІЗИЧНИХ ЗНАТЬ НА ЗАНЯТТЯХ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена питанням організації лабораторних занять з безпеки життєдіяльності для студентів природничого факультету

Ключові слова: безпека, навколишнє середовище, випромінювання, освітленість.

У Концепції освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» розглянуті методологічна та наукова основи безпеки життєдіяльності. Один з розділів концепції розпочинається з розгляду наукових засад БЖД людини в системі «людина – середовище існування». Дисципліна розглядає: загальні питання безпеки; взаємодію людини з навколишнім середовищем; основи фізіології і раціональних умов праці; анатомо-фізіологічні наслідки дії на людину небезпечних, шкідливих і вражаючих факторів, причини їх формування; ідентифікація небезпечних, шкідливих і вражаючих факторів надзвичайних ситуацій; способи й методи підвищення безпеки технічних способів і технологічних процесів; основи проектування і використання екобіозахисної техніки; методи дослідження стійкості функціонування об'єктів і технічних систем у надзвичайних ситуаціях, прогнозування надзвичайних ситуацій і розробка моделей їх наслідків; розробка дій для захисту населення і виробничого персоналу та ліквідації наслідків аварій, катастроф і стихійних лих; правові, нормативно-технічні та організаційні основи безпеки життєдіяльності, контроль і управління умовами життєдіяльності [1].

Виходячи з цього основною метою вивчення дисципліни є всебічна підготовка студента природничого факультету,

спроможного на основі отриманих знань та навичок розпізнавати небезпеки, організовувати та проводити заходи із забезпечення безпеки життєдіяльності в системі «Людина – виробничі процеси – навколишнє середовище (природне і соціальне)».

Зокрема, у структурі інтегрованої програми навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності, цивільна оборона та охорона праці» у другому змістовому модулі передбачається вивчення таких питань: випромінювання оптичного діапазону; природні та штучні джерела випромінювання; спектр випромінювання Сонця; інфрачервоне випромінювання, його властивості, вплив на організм людини, заходи та засоби захисту від інфрачервоного випромінювання; видиме випромінювання, позитивний та негативний вплив на людину; ультрафіолетове випромінювання, особливості його дії на організм людини та спектр використання, засоби і заходи захисту від ультрафіолетового випромінювання [2].

Вивчення цих питань об'єднані нами при виконанні лабораторної роботи «Дослідження освітленості навчальних кабінетів, лабораторій, майстерень».

Метою роботи є формування в студентів понять про інфрачервоне, ультрафіолетове та видиме світло, природне